

PGS.TS. Nguyễn Văn Hồng (Chủ biên)
TS. Nguyễn Thị Hà, TS. Nguyễn Thị Hằng, TS. Phạm Thị Hồng Tú

GIÁO TRÌNH

VẬN DỤNG CÁC TIẾP CẬN DẠY HỌC ĐỂ PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC HỌC SINH TRONG DẠY HỌC SINH HỌC

NHÀ XUẤT BẢN
ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN

PGS.TS. NGUYỄN VĂN HỒNG (Chủ biên)
TS. NGUYỄN THỊ HÀ, TS. NGUYỄN THỊ HẰNG
TS. PHẠM THỊ HỒNG TÚ

GIÁO TRÌNH

**VẬN DỤNG CÁC TIẾP CẬN DẠY HỌC
ĐỂ PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC HỌC SINH
TRONG DẠY HỌC SINH HỌC**

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
NĂM 2018

MÃ SỐ: $\frac{04 - 225}{ĐHTN - 2018}$

MỤC LỤC

LỜI MỞ ĐẦU	5
Chương 1. Khái quát về dạy học theo định hướng phát triển năng lực học sinh	8
1.1. Khái niệm về năng lực	9
1.2. Những năng lực cần hình thành và phát triển ở học sinh trong dạy học	12
1.3. Dạy học theo tiếp cận trang bị kiến thức và dạy học theo tiếp cận phát triển năng lực	14
1.4. Quan điểm và nguyên tắc dạy học theo định hướng phát triển năng lực	20
1.5. Đánh giá năng lực	20
Chương 2. Vận dụng dạy học dự án để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn sinh học	30
2.1. Một số khái niệm cơ bản	31
2.2. Bản chất dạy học dự án	33
2.3. Quy trình thiết kế một dự án học tập	34
2.4. Quy trình tổ chức dạy học dự án để phát triển năng lực học sinh	46
2.5. Quy trình tổ chức dạy học dự án để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học ở trường phổ thông	48
Chương 3. Vận dụng dạy học giải quyết vấn đề để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn sinh học	52
3.1. Một số khái niệm cơ bản	53
3.2. Dạy học giải quyết vấn đề	60
Chương 4. Vận dụng dạy học kết hợp để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn sinh học	88
4.1. Đặt vấn đề	89
4.2. Học kết hợp (Blended Learning - BL)	91

Chương 5. Vận dụng dạy học trải nghiệm để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn sinh học	101
5.1. Một số khái niệm cơ bản.....	102
5.2. Đặc điểm của hoạt động trải nghiệm	109
5.3. Hình thức tổ chức hoạt động trải nghiệm	112
5.4. Tổ chức hoạt động trải nghiệm trong dạy học môn Sinh học ở trường phổ thông	123
Chương 6. Vận dụng dạy học khám phá để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn sinh học	144
6.1. Khái niệm.....	145
6.2. Mục đích, ý nghĩa của việc vận dụng dạy học khám phá trong dạy học môn Sinh học đối với việc hình thành và phát triển năng lực của học sinh	147
6.3. Cơ sở lí luận của dạy học khám phá	148
6.4. Các dạng hoạt động và các hình thức tổ chức hoạt động khám phá... ..	149
6.5. Vận dụng dạy học khám phá trong tổ chức dạy học môn Sinh học ở trường phổ thông	157
Chương 7. Vận dụng dạy học tích hợp để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn sinh học	170
7.1. Mục đích, ý nghĩa dạy học tích hợp đối với việc hình thành và phát triển năng lực của học sinh	170
7.2. Khái niệm.....	172
7.3. Bản chất	174
7.4. Mối quan hệ giữa dạy học theo chủ đề tích hợp với việc hình thành và phát triển năng lực của học sinh	174
7.5. Các nguyên tắc tích hợp giáo dục.....	175
7.6. Phương thức tích hợp nội dung các môn học	176
TÀI LIỆU THAM KHẢO	224

LỜI MỞ ĐẦU

Trong những năm gần đây, tốc độ phát triển nhanh chóng của tri thức nhân loại và sự tiến bộ của khoa học kỹ thuật, đặc biệt là công nghệ thông tin làm cho mô hình dạy học theo tiếp cận nội dung không còn phù hợp nữa. Dạy học theo tiếp cận phát triển năng lực của học sinh là một bước ngoặt lớn đánh dấu sự chuyển mình mạnh mẽ về chất của ngành Giáo dục và Đào tạo nước ta trong thập niên thứ hai của thế kỷ XXI. Dạy học ngày nay không chỉ có nhằm đến giúp học sinh “biết được” cái gì mà còn phải nhằm tới cái đích cao hơn là họ phải “làm được” cái gì với ý thức và phẩm chất của người lao động mới - người lao động tri thức trong thời đại kinh tế thị trường và hội nhập quốc tế. Đây vừa là mục tiêu, động cơ dạy - học, vừa là khó khăn và cũng vừa là thách thức mới cho ngành Giáo dục và Đào tạo nước ta và của toàn xã hội.

Nghị quyết số 29 kì họp lần thứ Tám của Ban Chấp hành Trung ương Đảng cộng sản Việt Nam khóa XI ra đời đã tạo ra một hành lang pháp lí để toàn Đảng, toàn dân và trước hết là để toàn ngành Giáo dục và Đào tạo tập trung toàn tâm, toàn ý thực hiện đổi mới căn bản và toàn diện. Có thể nói, đây là một trong những cuộc cách mạng lớn về giáo dục và đào tạo ở nước ta kể từ khi hệ thống giáo dục quốc dân ra đời. Sự thật là việc dạy theo mô hình tiếp cận nội dung không còn phù hợp nữa. Việc học bây giờ của học sinh trong nhà trường không còn là thụ động, họ không chỉ ngồi im một chỗ để nghe các thầy và các cô giáo thuyết giảng và chỉ học thuộc lòng những dòng chữ dày đặc đã được in trong cuốn sách giáo khoa. Ngược lại, bây giờ, học sinh được hoạt động để chủ động lĩnh hội được kiến thức, kĩ năng và hình thành những phẩm chất đạo đức tốt đẹp. Còn việc dạy của các thầy, các cô giáo bây giờ cũng phải đổi khác so với trước đây. Hay nói chính xác hơn là việc dạy của các thầy, các cô giáo trong nhà trường là phải thực hiện thay đổi trước một bước.

Các thầy, các cô giáo bây giờ không phải đóng vai như các “phát thanh viên” để truyền lại những thông tin đã được in sẵn trong sách giáo khoa. Ngược lại, bây giờ họ phải nhập vai như các nhà tổ chức thực thụ, hướng dẫn cho học sinh hoạt động để họ chủ động lĩnh hội được kiến thức, kỹ năng và hình thành được những phẩm chất đạo đức tốt đẹp. Dạy học ngày nay như thế mới đáp ứng được mục đích không chỉ nhằm đến giúp học sinh “biết được” cái gì mà còn phải nhằm tới cái đích cao hơn là họ phải “làm được” cái gì với ý thức và phẩm chất của người lao động mới - người lao động tri thức.

Để thực hiện được những điều nêu trên thì việc thay đổi tư tưởng dạy học trước đây bằng tư tưởng dạy học mới - dạy học theo tiếp cận phát triển năng lực của học sinh là sự tất yếu.

Cũng như tư tưởng “Dạy học lấy học sinh làm trung tâm”, chúng ta có thể nhìn nhận “Dạy học theo tiếp cận phát triển năng lực của học sinh” là một quan điểm hay là một tư tưởng dạy học nhằm hướng đến thực hiện mục tiêu “kép” trong dạy học: Vừa giúp học sinh chủ động lĩnh hội được kiến thức bài học, vừa phát triển được những kỹ năng, năng lực cần thiết, đồng thời hình thành và phát triển những phẩm chất đạo đức tốt đẹp ở các em. Vậy năng lực là gì? Cấu trúc của năng lực như thế nào? Có những loại năng lực nào? Vận dụng những biện pháp nào để hình thành và phát triển năng lực của học sinh trong dạy học, v.v.. đã được nhiều tác giả trong và ngoài nước quan tâm và đã được giới thiệu trong các công trình nghiên cứu của mình. Trong khuôn khổ cuốn giáo trình này, chúng tôi xin được khái quát lại những vấn đề mang tính lý luận để trả lời những câu hỏi về năng lực như đã nêu ở trên đây và tập trung đến việc vận dụng một số phương thức/ kiểu/ phương pháp dạy học/ hình thức tổ chức dạy học hiệu quả trong dạy học môn Sinh học ở trường phổ thông nhằm hình thành và phát triển năng lực của học sinh.

Nội dung giáo trình “*Vận dụng các tiếp cận dạy học để phát triển năng lực học sinh trong dạy học Sinh học*” bao gồm 7 chương với các nội dung chủ yếu dưới đây:

Chương 1: Khái quát về dạy học theo định hướng phát triển năng lực học sinh

Chương 2: Vận dụng dạy học dự án để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học

Chương 3: Vận dụng dạy học giải quyết vấn đề để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học

Chương 4: Vận dụng dạy học kết hợp để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học

Chương 5: Vận dụng dạy học trải nghiệm để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học

Chương 6: Vận dụng dạy học khám phá để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học

Chương 7: Vận dụng dạy học tích hợp để phát triển năng lực học sinh trong dạy học môn Sinh học

Những nội dung được trình bày trong giáo trình “*Vận dụng các tiếp cận dạy học để phát triển năng lực học sinh trong dạy học Sinh học*” là kết quả trong nhiều năm giảng dạy và nghiên cứu của các giảng viên.

Trong quá trình biên soạn, chúng tôi có sử dụng tài liệu cũng như tham khảo kết quả nghiên cứu của một số tác giả ở trong và ngoài nước. Chúng tôi xin chân thành cảm ơn và rất mong nhận được những ý kiến đóng góp và bổ sung của các nhà khoa học, giảng viên, giáo viên và các bạn học viên, sinh viên để làm cho nội dung giáo trình này ngày càng hoàn thiện hơn, góp phần thiết thực đổi mới phương pháp dạy học, nâng cao chất lượng dạy học môn Sinh học ở trường phổ thông.

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn !

Thái Nguyên, năm 2018

TM nhóm tác giả

PGS.TS Nguyễn Văn Hồng

Chương 1

KHÁI QUÁT VỀ DẠY HỌC THEO ĐỊNH HƯỚNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC HỌC SINH

Mục tiêu của chương:

1. Kiến thức

- Nêu được khái niệm năng lực; dạy học theo tiếp cận năng lực;
- Phân tích được cấu trúc năng lực; Phân biệt được các loại năng lực;
- Trình bày và phân tích được bản chất của dạy học theo tiếp cận năng lực;
- Phân biệt được điểm khác nhau giữa dạy học tiếp cận nội dung và dạy học theo tiếp cận năng lực;
- Phân tích được quan điểm và nguyên tắc căn quán triệt trong dạy học theo tiếp cận năng lực; một số vấn đề cơ bản về đánh giá năng lực người học.

2. Kỹ năng

Rèn luyện được kỹ năng vận dụng dạy học tiếp cận năng lực trong thiết kế kế hoạch bài học môn Sinh học.

3. Thái độ

Nhận thức đúng đắn về quan điểm, nguyên tắc và bản chất dạy học tiếp cận năng lực, từ đó có ý thức vận dụng trong dạy - học môn Sinh học

Tóm tắt nội dung của chương:

Nhằm giúp người học nhận thức được và vận dụng hiệu quả dạy học theo tiếp cận năng lực của học sinh, nội dung chương 1 “Khái quát về dạy học theo định hướng phát triển năng lực học sinh” giới thiệu những nét khái quát về: năng lực và dạy học tiếp cận năng lực; cấu trúc của năng lực; các loại năng lực; quan điểm và nguyên tắc căn quán triệt trong dạy học theo tiếp cận năng lực; một số vấn đề cơ bản về đánh giá năng lực người học.